

ŠKOLSTVO VINODOLA RAZVOJNI PUT OD NAJSTARIJEG VREMENA DO DANAS

Historijsko-geografski prostor Vinodola mijenjao se u toku povijesti. U vrijeme donošenja Vinodolskog zakonika 1288. godine Vinodol se protezao od Grobnika do Ledenica. Posljednjih nekoliko stotina godina, a naročito poslije privrednog i kulturnog razvoja Rijeke, pojam Vinodola sveo se na prostor omeđen Bakarskom dragom na sjeverozapadu i strmim jednostavnim padinama iza Ledenica na jugoistoku. Taj se prostor danas potpuno poklapa s teritorijem crikveničke općine osim naselja Kraljevica, Šmrika, Bakarac, Križišće i Hreljin koji se nalaze u sastavu šireg riječkog prigradskog područja.¹

I

Prve osnovne škole u Vinodolu osnivaju se u predzadnjoj dekadi XVIII stoljeća: u Novom Vinodolskom 1786. i u Bribiru 1787. godine. Godinu dana kasnije, 1788. godine, bilo je određeno da se osnovne škole otvore i u Grižanima i Belgradu, ali do otvaranja škola nije došlo. Bilo je to u vrijeme vladanja sina Marije Terezije Josipa II (1780 — 1790) kada su za školstvo u cijeloj zemlji, pa i u našem kraju nastala bolja vremena. Uzrok za osnivanje državnih osnovnih škola ležao je u razvitku manufakture, koja je tražila obrazovaniju radnu snagu. Pored toga vlada je imala i namjeru putem škola provoditi germanizaciju u Hrvatskoj. Po programu rada osnovne škole bile su tada pučke škole ili kako su ih onda zvali trivialne škole (uz glavne i normalne škole) u kojima se uz vjeronauk učio i trivium: čitanje, pisanje i računstvo. Ove su škole obhvaćale mušku i žensku djecu od 7—11 godina satarosti. Iako je polazak škole bio obavezan, veliki broj djece, a naročito ženske, nije polazio školu.

Marija Terezija (1740—1780) donijela je 1777. godine dekret po kojem se o školama morala brinuti država i škole su počele dobivati sve više svjetovni značaj. Svećenstvo je gubilo monopol na školski rad, a svjetovni su učitelji sve više vodili školstvo i prosvjetu.

Među prve osnovne škole u Vinodolu treba ubrojiti i privatne osnovne škole u Grižanima (1788) i Crikvenici (1797), koje će kasnije u XIX stoljeću postati i općinske javne škole.

Prije osnivanja pučkih škola u Vinodolu, kao i u drugim krajevima građanske Hrvatske, pa i ranije, svjetovnih škola nije bilo. Postojale su samo crkvene škole, koje su osposobljavale i odgajale dječake i mladiće za svećenike. Te su škole obuhvaćale i manji broj djece bogatijih ljudi iz okolice,

¹ U ovom napisu bit će obrađene samo škole s područja općine Crikvenica.

koja se nisu spremala za svećenike. Jedna od takvih škola osnovana je u Bribiru 1671. godine po nalogu senjskoga biskupa Ivana Smoljanovića. Bila je to jedna od najstarijih škola takove vrsti do XVII stoljeća u našoj zemlji.

Ostale crkvene škole za odgoj i obrazovanje svećenika osnivane su najčešće uz samostane. Na području Vinodola u ta davna vremena postojala su dva samostana pavlina, u Novom Vinodolskom i u Crikvenici. Novljanski samostan pavlina nalazio se na prostoru današnjeg novljanskog groblja. Do danas su ostale samo zidine samostana. Crikvenički samostan pavlina nalazio se na lijevoj strani ušća Dubračine. Zgrada toga samostana sa crkvom sačuvana je do danas. U samostanu pavlina u Crikvenici prvo obrazovanje dobio je i glasoviti sitnoslikar, minijaturist, Juraj Klović (1498—1578) rodom iz Grižana.

Rad pavlina, odnosno rad njegovih zavoda, a posebno njihovih škola u Vinodolu, nije proučen. Ali i pored toga znamo da uz sve negativnosti tih škola, jer se u njima učilo sve na latinskom jeziku, a zanemarivao se hrvatski jezik, pavlini su ostavili kod Vinodolaca trajnu želju i smisao za knjigom i pjesmom na narodnom domaćem hrvatskom jeziku. Ta želja i smisao za knjigom prenijela se kasnije i na svjetovnu knjigu. Jedna od takvih knjiga bila je i knjiga Andrije Kačića Miošića: Razgovor ugodni naroda slovinskoga (1756), koju su u Novom zvali Kačić. U Vinodolu je Kačić bio jako proširen. Imala ga je mnoga kuća i na prelima, naročito u zimsko doba, pjevale su se pojedine pjesme iz Kačića po onoj Hektorovićevoj: Jedan niže pojeć, drugi više držeć. Pivali su iz Kačića udvoje na tanko i debelo. Kačić je bio svojevrсна narodna čitanka. Na njoj su se mnogi Vinodolci učili prvim slovima svoga jezika i prvim sadržajima svoje povijesti.

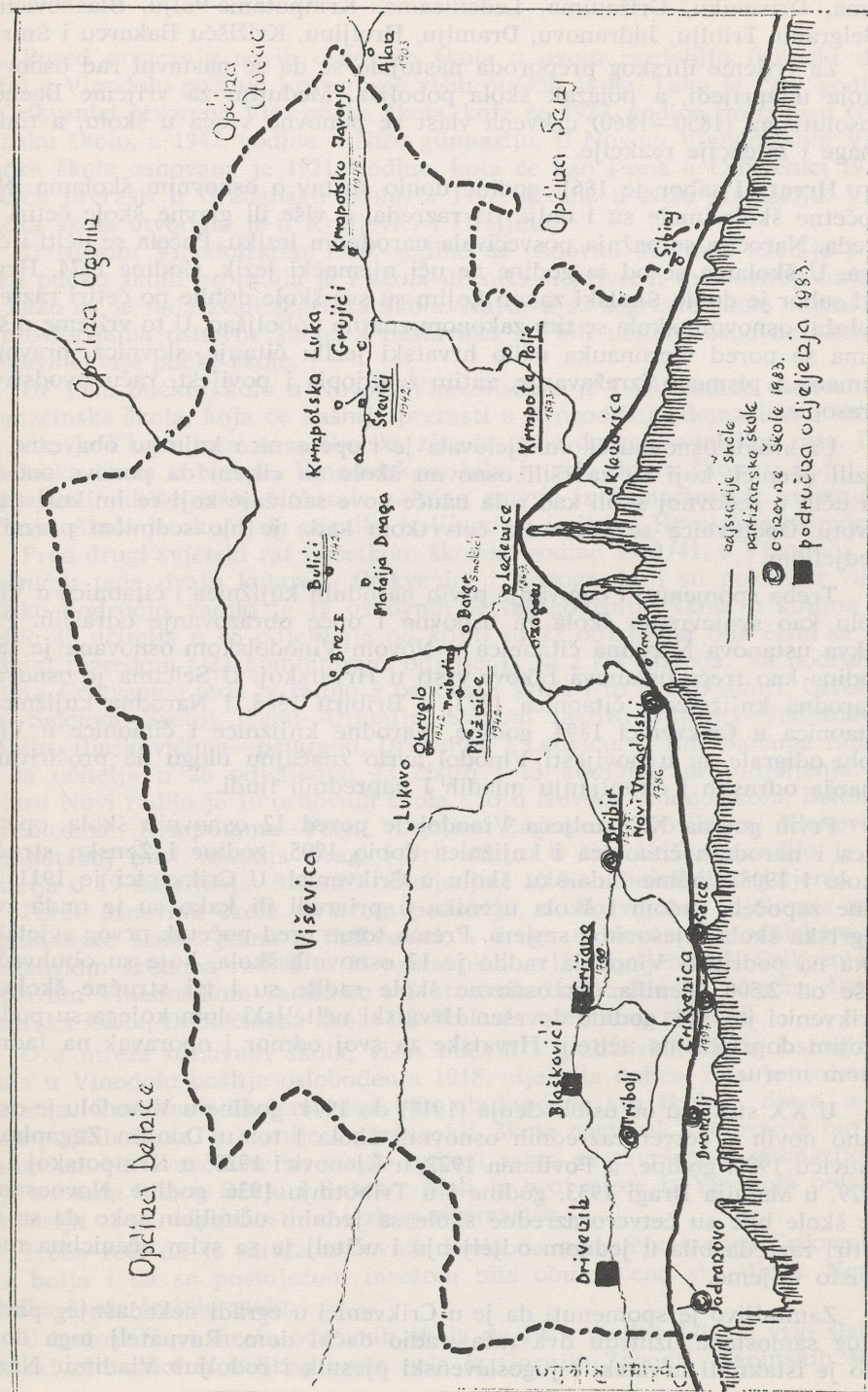
Rad pavlina ukinut je 1786. godine dekretom Josipa II. Tada je prestala svaka djelatnost pavlina u cijeloj zemlji, pa i u Vinodolu. Prestalo je i djelovanje pavlina na odgoj i obrazovanje mladih koje su okupljali u svom samostanu.

U XIX stoljeću osnovano je u Vinodolu deset novih škola i to: u Crikvenici 1820, u Selcima (privatna od 1874) i Driveniku 1856, u Crižanima 1857, u Ledenicama 1869, u Krmpotama-Polju 1873, u Blaškovićima-Belgradu 1885, u Triblju 1891, u Svetom Jakovu Šiljevici-Jadranovu 1892. i u Svetoj Jeleni-Dramlju 1898. godine. Ako ovim školama dodamo iz toga razdoblja, a i ranije i osnovne škole u Kraljevici, osnovane 1779, u Hreljinu 1853, Križišću 1885, Bakarcu 1894. i Šmriki 1894. godine onda saznajemo da je na području Vinodola krajem XIX stoljeća radilo 17 četverorazrednih osnovnih škola. Na području današnje općine Crikvenica radilo je tada 12 osnovnih škola.

Prve osnovne škole u Vinodolu bile su trirazredne škole sa jednim učiteljem. Glavne ili normalne škole imale su četiri razreda. Prvi udžbenici za ove škole pisani su njemačkim jezikom. U školama se nastojalo učiti i njemački jezik, u Rijeci i Bakru i talijanski jezik, ali tu su bile velike poteškoće. Početkom XIX stoljeća školske knjige počele su se tiskati na hrvatskom jeziku, a i nastava se izvodila na hrvatskom jeziku. Međutim, njemački jezik kao nastavni predmet još se uvijek zadržao u našim školama.

U vrijeme ilirskog preporoda na području Vinodola radile su četiri osnovne škole: u Novom Vinodolskom, Bribiru, Kraljevici i Crikvenici. Bile su to rijetke i primitivno uređene škole. Za vrijeme ilirskog preporoda, a naročito poslije razvojačenja Vojna krajine 1873. godine, kamo su pripadale Ledenice i Krmpote, otvorit će se u Vinodolu još 13 osnovnih škola: u Sel-

Mreža osnovnih škola općine Čikvenica

cima, Driveniku, Grižanima, Ledenicama, Krmpotama-Polju, Blaškovićima-Belgradu, Triblju, Jadranovu, Dramlju, Hreljinu, Križišću Bakarcu i Šmriki.

Za vrijeme ilirskog preporoda nastojalo se da se nastavni rad osnovnih škola unaprijedi, a polazak škola poboljša. Međutim za vrijeme Bachova apsolutizma (1850—1860) crkvena vlast se ponovno vraća u školu, a time i snage i intencije reakcije.

Hrvatski sabor je 1861. godine donio sustav o osnovnim školama. Niže početne škole imale su i dalje tri razreda, a više ili glavne škole četiri razreda. Naročita se pažnja posvećivala narodnom jeziku. Počela se učiti i cirilica. U školama se od te godine ne uči njemački jezik. Godine 1874. Hrvatski sabor je donio školski zakon kojim su sve škole dobile po četiri razreda. Položaj osnovnih škola se tim zakonom znatno poboljšao. U to vrijeme u školama se pored vjeronauka učilo hrvatski jezik: čitanje, slovnica, pravopis, usmeno i pismeno izražavanje, zatim zemljopis i povijest, računovodstvo i krasopis.

Uz svaku osnovnu školu djelovala je i opetovnica koju su obavezno polazili učenici, koji su završili osnovnu školu sa ciljem da ponove ono što su učili u redovnoj školi kao i da nauče nove sadržaje koji će im koristiti u životu. Opetovnica se održavala četvrtkom kada je bio sedmični praznik i nedjeljom.

Treba spomenuti i osnivanje prvih narodnih knjižnica i čitaonica u Vinodolu kao svojevrsnih škola za osnovno i opće obrazovanje odraslih. Prva takva ustanova Narodna čitaonica u Novom Vinodolskom osnovana je 1845. godine kao treća ustanova takove vrsti u Hrvatskoj. U Selcima je osnovana Narodna knjižnica i čitaonica 1873, u Bribiru 1883. i Narodna knjižnica i čitaonica u Crikvenici 1894. godine. Narodne knjižnice i čitaonice u Vinodolu odigrale su u povijesti Vinodol avrlo značajnu ulogu na proširivanju znanja odraslih i okupljanju mladih i naprednih ljudi.

Prvih godina XX stoljeća Vinodol je pored 12 osnovnih škola, opetovnica i narodnih čitaonica i knjižnica dobio 1905. godine i Žensku stručnu školu i 1908. godine Zidarsku školu u Crikvenici. U Crikvenici je 1911. godine započela radom i škola učenika u privredi ili kako su je onda zvali šegrtska škola mješovitog smjera. Prema tome pred početak prvog svjetskog rata na području Vinodola radilo je 12 osnovnih škola, koje su obuhvaćale više od 2.500 učenika. Uz osnovne škole radile su i tri stručne škole. U Crikvenici je 1913. godine dovršen Hrvatski učiteljski dom kojega su podigli svojim doprinosima učitelji Hrvatske za svoj odmor i oporavak na Jadran-skom moru.

U XX stoljeću od oslobođenja (1918) do 1941. godine u Vinodolu je osnovano novih 7 četverorazrednih osnovnih škola i to: u Donjim Zagonima i Ladviću 1920. godine, u Povilama 1922, u Klenovici 1928, u Krmpotskoj Luci 1929, u Mataiji Dragi 1933. godine i u Tribotinju 1936. godine. Novoosnovane škole bile su četverorazredne škole sa jednim učiteljem tako da su sva četiri razreda bila u jednom odjeljenju i učitelj je sa svim učenicima radio u isto vrijeme.

Zanimljivo je spomenuti da je u Crikvenici u zgradi nekadašnjeg pavlinskog samostana, između dva rata, radio đачki dom. Ravnatelj toga doma bio je istaknuti hrvatski i jugoslavenski pjesnik i rodoljub Vladimir Nazor.

II

Pored otvaranja novih osnovnih škola u ovom razdoblju (između dva rata) u Vinodolu počinje i otvaranje viših pučkih škola. Tako je 1919. godine u Crikvenici otvorena Viša pučka škola, koja će 1927. godine prerasti u Građansku školu, a 1942. godine u Nižu gimnaziju. U Novom Vinodolskom Viša pučka škola osnovana je 1921. godine, koja će kao i ona u Crikvenici 1927. godine prerasti u Građansku školu, a 1942. godine u Nižu gimnaziju. Viša pučka škola otvorena je u Kraljevici i Hreljinu.

U Novom Vinodolskom 1920. godine uz osnovnu školu, a kasnije i uz Višu pučku školu proradila je i škola učenika u privredi mješovitog smjera ili kako su je tada zvali šegrtska škola. Nastava se šegrtske škole održavala u prostorijama osnovne škole, a nastavnici su bili učitelji osnovne škole i nastavnici više pučke škole.

Uz Višu pučku školu u Novom Vinodolskom je 1926. godine osnovana i Domaćinska škola, koja će kasnije prerasti u dvogodišnju domaćinsku školu za koju je i izgrađena nova školska zgrada prije drugog svjetskog rata. Domaćinska škola u Novom Vinodolskom bila je vrlo dobra škola u kojoj su djevojke i mlade snahe dobivale solidno znanje iz domaćinstva: kuhanja i šivanja. Škola je okupljala učenike iz Vinodola i cijelog Hrvatskog primorja.

Pred drugi svjetski rat početkom školske godine 1940/41. u Vinodolu, na području tada dvaju kotareva Crikvenice i Novoga, koji su pokrivali vinodolsko područje, radilo je 19 osnovnih četverogodišnjih škola u kojima je radilo 45 učitelja u 45 odjeljenja od kojih su 22 odjeljenja bila čista sa po jednim razredom i 23 kombinirana odjeljenja sa 2 i 4 razreda. Na području kotara Crikvenice tada je radilo 9 osnovnih škola i to u Crikvenici, Grižanima, Selcima, Svetoj Jeleni—Dramlju, Svetom Jakovu Šiljevici—Jadranovu, Triblju, Blaškovićima—Belgradu, Driveniku i Ladviću. U tim školama radilo je 26 učitelja u 26 odjeljenja: 13 čistih i 13 kombiniranih odjeljenja. U kotaru Novi radilo je 10 osnovnih škola i to u Novom Vinodolskom, Bribiru, Ledenicama, Krmpotama—Polju, Donjim Zagonima, Povilama, Klenovici, Krmpotskoj Luci, Mataija Dragi i Tribotinju. U tim školama radilo je 19 učitelja u 19 odjeljenja: 9 čistih odjeljenja i 10 kombiniranih odjeljenja.

Pored osnovnih škola na ovom području, u ovo vrijeme, djelovale su i 2 građanske škole: jedna u Crikvenici, a druga u Novom Vinodolskom. U građanskim školama radilo je 15 nastavnika u 11 odjeljenja. U Crikvenici i u Novom Vinodolskom radilo je i 5 stručnih škola: Ženska stručna škola, Zidarska škola, Domaćinska škola i 2 škole za učenike u privredi.

Ova mreža osnovnih škola, viših pučkih i građanskih škola i stručnih škola u Vinodolu poslije oslobođenja 1918. nije bila dobra. Bila je nedemokratska. Osnovnom školom nisu bila obuhvaćena sva školska djeca, a iz viših pučkih škola, a kasnije i građanskih škola nastavak školovanja bio je ograničen. Na sveučilište se moglo upisati samo sa završenom gimnazijom, koje su tada bile u Senju i Sušaku. Mali je broj djece iz Vinodola polazio gimnaziju zbog udaljenosti, a i zbog siromaštva.

Treba reći da je mreža osnovnih škola na području kotara Crikvenice bila bolja i da su postojećom mrežom bila obuhvaćena sva djeca. Nepolaznika škole je bilo malo.

U kotaru Novi mreža osnovnih škola do 1929. godine bila je vrlo slaba. Školski obveznici iz velikog broja sela iz Gornjih Zagona, planinskih sela

Ledenica i planinskih sela Krmpota i Klenovice nisu polazila školu, jer su postojeće škole u Ledenicama i Krmpotama—Polju bile udaljene, a i vremenske nepogode: snijeg i bura otežavale su polazak škole. U to vrijeme u Ledenicama i Krmpotama bile su samo 2 škole sa 3 učenice: jedna u Krmpotama, a 2 u Ledenicama. Školske zgrade u Krmpotama i Ledenicama bile su zgrade koje su u vrijeme Vojne krajine služile vojsci. U to vrijeme osnovne škole u Krmpotama i Ledenicama obuhvaćale su preko 500 obveznika. Školu je polazilo 200 učenika.

Poslije 1929. godine stanje školstva u Vinodolu izmijenilo se na bolje, jer su otvorene nove 4 osnovne škole: u Klenovici, Krmpotskoj Luci, Mataiji Dragi i Tribotinju. Otvaranjem ovih škola polazak škola se poboljšao. Nepolaznika škola, u praktičnom smislu, je i u ovom kraju nestalo.

Godine 1929. donešen je Zakon o narodnim školama. Narodne škole bile su državne ustanove, koje su svojim programom odgovarale tadašnjem režimu, koji je bio obilježen monarhističkom diktaturom. Pazilo se da učenici budu religijski odgojeni. Rad u školi započinjao je i svršavao molitvom.

Nadzor nad školama vršili su sreski školski nadzornici, koji su bili organi sreskog načelnika. Upravni kotarevi Crikvenica i Novi sačinjavali su jedan školski kotar i sjedište školskog nadzornika bilo je u Crikvenici. U Novom je bila samo referada za osnovne škole.

Po nastavnom planu za osnovne škole 1933. godine u osnovnoj školi izučavali su se ovi nastavni predmeti: nauk o vjeri s moralnim poukama, narodni jezik, zemljopis, povijest, poznavanje prirode i pouke o zdravlju, račun s osnovima geometrije, crtanje, lijepo pisanje, praktična privredna znanja i umjenja: domaćinstvo i ručni rad, pjevanje i tjelesno vježbanje po sokolskom sistemu.

Rad nastavnika u osnovnim školama bio je težak. Škole su bile slabo opremljene nastavnim sredstvima, a poteškoće su dolazile i odatle što je veći dio školske djece dolazio u školu slabo odjeven, sa slabom obucom, nedovoljno ishranjen, a u mnogo slučajeva i gladna.

III

Drugi svjetski rat zahvatio je i našu zemlju. Jugoslavija se samo za nekoliko dana raspala. Građanski političari zajedno sa kraljem napustili su zemlju. Narod je ostao sam predvođen Komunističkom partijom Jugoslavije na čelu sa drugom Titom u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika. Naš kraj okupirali su Talijani provodeći svoju osvajačku fašističku politiku. U cijeloj našoj zemlji, pa i u Vinodolu započela je borba naših ljudi s okupatorom i domaćim izdajicama.

2. Spomenica obće pučke škole u Novom — fotokopija naslovne stranice i prvih stranica povijesti škole, koju je počeo pisati 1896. godine učitelj Makso Počnojak. Ovakve spomenice, neke bolje, a neke slabije vođene imaju sve osnovne škole u Vinodolu.

SPOMENICA
OBČE PUČKE ŠKOLE
II
NOVOM.

Povijest škole.

Godinu utemeljenja škole, dokazuje ugovor sastavljen g. 1780. između Komi, Kata novljanškoga i gospođice Vinodol s jedne strane i, a između narodnoga školskoga nadzornika (valja iz Čotre, gdje su ti nadzornici imali sjedište, svoje u Rapru (Rapidistriji) ili Trostu) s druge strane. Iz istom ugovoru nije slučajno bilo obavezano podavati učitelju drugu u ime plaće, nego 30 barila vina i 12 $\frac{1}{2}$ hvati drva na godinu, dočim gospođi Vinodol imala davati stan za školu i učitelja i održavati ga i 80 for. 10 novč. plaće; a po svoj prilici dobivao je nešto novo orguljica i pravene plaće, govine.

Škola i stan učiteljev bila je smještena u starodrevnoj kući franjevačana, "Kastelu". Otkako se nije sve do danas drugamo selila.

Tko je bio prvi učitelj, nemoguće se iz spisa stalno utvrditi; mi ova je prilika, da je bio neki Ivan Krstitelj Stričić iz Bribira, jer se nalazi po njemu podpisan inventar školski od godine 1793. dana 2. jannara.

Poslije njega spominje se u spisih g. 1796, 1797, 1799, 1800, 1801, 1802, 1806, 1807, 1808., 1809. Učitelj Katija Baran iz Novoga. Danle, sve do francuskoga rata, Radno su France-
xi škole na svoju uredili i Radno su, sve
do g. 1813. podučavali maicri ("mèri")
t. j. sudci. Tada maier t. j. sudac sa-
zvali Kolar Vinodolski da je bio stari
Kargacin (djed Jocij).

Godine 1796. bilo u školi svega 47 učenika,
škola bila samo za djecu.

U prvom razredu se podučavalo:
mali Katekizam, Srčanje (Buchstabi,
ren) na ploči i iz Knjige A.B.C., sa tim
brojenje jezikom hrvatskim, njemačkim
i talijanskim i 1 sat molitve.

U drugom razredu predavalo se:
mali Katekizam, latinska gramatika,
Srčanje iz Knjige A.B.C., talijanski i
njemački jezik, počela računanja, pi-
sanje i podvorka Rod sv. mise.

Predavanje obdržavalo se od mjeseca
travnja pa do Kolovoza, to je bio ljetni
kurs, a zimski bio je od listopada do
ožujka.

Ova se škola zvala trivijalnom,
a kasnije narodnom.

U prvoj školi, od g. 1807. nalazi
se i realna škola, u kojoj se predava-
lo: Katekizam, latinski (slovnica), me-
morisanje, račun, čitanje i pisanje.

Godine 1817. za učiteljvanje Kata,
isa Kraljić (Kraljić) rodom iz Bri-
bira utemeljio je Biskup Fran Vrat,
Jević na školu karladu. Izvorna

Za vrijeme okupacije rad škola u Vinodolu bio je otežan, a u mnogim školama i onemogućen. U mnoge školske prostorije uselila se talijanska vojska, koja je nemilice uništavala školski namještaj i drugi školski materijal, a naročito biblioteke. Pod okupacijom radile su samo one škole i to ne redovito koje su bile u naseljima koja su Talijani ogradili žicom.

U toku NOR narodna vlast, narodnooslobodilački odbori, vodili su, pored ostaloga i veliku brigu o narodnom prosvjećivanju, pa su u tom nastojanju osnivali tečajeve za nepismene, otvarali su postojeće škole, a i osnivali su i otvarali i nove škole, gdje ih do tada nije bilo.

Za rad u tečajevima i školama bili su potrebni učitelji, a stručnih učitelja nije bilo dovoljno. Narodni odbori su i te poteškoće uspješno razrješavali tako što su za učitelje osposobljavali omladinu, koja je i taj posao vrlo savjesno i uspješno obavila.

Zahvaljujući vojničkim uspjesima partizana krajem 1941. godine, a naročito početkom 1942. godine na području tadašnjih kotareva Crikvenica i Novi, a danas područja općine Crikvenica slobodan partizanski prostor pružao se od krmpotskih, ledeničkih i zagonjskih sela, te bibrskih i grižanskih stanova u šumi do blizu Ogulina i od željezničke pruge u Gorskom kotaru do ceste Senj—Brinje—Jezerane—Josipdol. Na tom prostoru u to vrijeme neprijateljska vojska bila je vrlo jaka: na 1 partizana borca dolazilo je 750 neprijateljskih vojnika.

Svibanjska ofenziva Talijana 1942. godine na oslobođenoj teritoriji nije uspjela. Poslije toga NOP u ovom kraju na oslobođenom i neoslobođenom području dobiva svoju plimu. Uspostavljanjem širokog slobodnog partizanskog prostora ukazala se potreba za organizacijom unutrašnjeg života stanovništva: osnivali su se radne brigade za obradu zemlje, sjetvu, sadnju, kosidbu i kopanje krumpira. Vodi se briga o prehrani vojske i stanovništva. Posebna briga posvećivala se političkom i prosvjetno-kulturnom i zabavnom životu građana, a naročito omladine.

O svemu ovome, pored društveno-političkih organizacija, vodili su brigu općinski NOO, koji su u ovom kraju osnivani i birani prije svibanjske ofanzive 1942. godine. Tri mjeseca poslije svibanjske ofanzive, 28. kolovoza 1942. godine u Gornjim Zagonima na Radinju, u zgradi osnovne škole, osnovan je KNOO Novi, koji je obuhvaćao općinske NOO Bribir, Krmpote, Ledenice, Novi i Zagon.

Kotarski NOO Novi osnovan je s namjerom da obiedinjuje rad općinskih NOO na oslobođenom i neoslobođenom području. Pored toga Kotarski NOO Novi pokretao je i ona pitanja, koja su za život građana na oslobođenoj teritoriji bila vrlo važna. Jedno od takvih pitanja bilo je i otvaranje škola i obuhvaćanje djece da polaze te škole. Ovim radom narodna vlast počinje graditi nove društvene odnose s organizacijom prosvjetnog i kulturnog života, sudstva i privrede na oslobođenom partizanskom prostoru. Zbog toga Kotarski NOO Novi osniva posebnu komisiju za kulturno-prosvjetni rad kojoj povjerava pored ostaloga i brigu za otvaranje škola.

Na oslobođenom području KNOO Novi prije rata radile su 3 osnovne škole: Krmpotska Luka, Mataija Draga i Tribotinj. Nastojanjem KNOO Novi i općinskih NOO podkraj ljeta i početkom jeseni 1942. godine proradile su ponovno ove škole i to Osnovna škola Krmpotska Luka u zaselku Števići, Osnovna škola Mataija Draga u zaselku Bulići i Osnovna škola Tribotinj u selu Plužnice.

Za svoje potrebe Općinski NOO Krmpote otvorio je još jednu, novu školu, koje prije rata nije bilo, u Krmpotskom Javorju u zaselku Radići. Školsko područje novootvorene škole u Radićima obuhvaćalo je sela Javorje, Bukovac, Obor, Ruševo i Podmelnik. Općinski NOO Bribir otvorio je početkom 1943. godine na Okruglom, nedaleko Lukova u bibrirskoj šumi Dječji dom u kojem su bila okupljena djeca stara od nekoliko mjeseci do 10 i 12 godina starosti. Bila su to djeca s područja Bribira, Ledenica i Kastavštine. Dječji dom na Okruglom vodila je Danica Švalba, profesor iz Sušaka.

Stručnih učitelja i odgojitelja za rad u školama i dječjim domovima nije bilo. Njih su zamijenili društveno-politički radnici i omladinci i omladinke koji su pored svog redovnog političkog rada okupljali i školsku djecu i s njima radili u školi. Tako je bilo i u dječjem domu.

Partizanska osnovna škola u Krmpotskom Javorju radila je u kući Tonke Butorac. Ta je zgrada 1975. godine obnovljena i u njoj je uspostavljen skroman školski muzej i školska učionica, a pred školskom zgradom podignuta je bista učiteljice Anče Vučetić, koja je u toj školi radila skoro cijelu 1942/43. školsku godinu.

Za rad partizanskih škola u Krmpotskom Javorju, u Števićima, u Bulićima i u Plužnicama čulo se daleko. Bio je to ozbiljan pokazatelj partizanskog života i partizanskih namjera i ciljeva. Rad u partizanskim školama počinjao je i završavao pozdravom: Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Kada govorimo o partizanskim školama u vinodolskom kraju ne smijemo zaboraviti ni rad osnovnih škola i građanskih škola odnosno nižih gimnazija kako su ih tada zvali u jesen 1943. godine poslije kapitulacije Italije, kada su sve ove škole radile po programu ZAVNOH-a. Moramo spomenuti i savjetovanje prosvjetnih radnika s područja kotareva Crikvenica, Novi i Senj, koje se održalo 19. prosinca 1943. godine u zgradi Domaćinske škole u Novom Vinodolskom, gdje je tada bila smještena osnovna škola i niža gimnazija. To savjetovanje vodila je nekadašnja novljanska učiteljica Vlatka Babić, a tada član ZAVNOH-a i povjerenik za prosvjetu.

Učitelja za rad na narodnom prosvjećivanju i rad u partizanskim školama nije bilo dovoljno. U početku su taj posao uz poseban napor obavljali i društveno-politički radnici. Međutim, kada se broj škola uslijed sve većeg oslobođenog područja počeo povećavati, a i oslobođenje je bilo sve bliže, trebalo je misliti i na učitelje koji će raditi u tim školama.

Okružni NOO za Hrvatsko primorje odlučio je da u Dalmaciji na otoku Ugljanu u selu Sutomišćici za svoje potrebe otvori šestomjesečni učiteljski tečaj, jer na području Hrvatskog primorja nisu postojali svi uvjeti za održavanje takovog tečaja. Polaznika tečaja bilo je 35 i to: 21 omladinka i 14 omladinaca. Tečajci su bili iz različitih općina: Sušaka, Crikvenice, Senja, Krka, Raba i Paga. Po obrazovanju tečajci su bili jako različiti: neki su tečajci imali samo osnovnu školu, a nekoliko njih i četiri razreda gimnazije.

Učiteljski tečaj u Sutomišćici završio je radom krajem mjeseca lipnja 1945. godine. Svi mladi učitelji pošli su na rad u škole. Radili su u školskoj godini 1944/45. koja je završila radom 15. kolovoza. Po završetku te školske godine veći dio mladih učitelja nastavio je redovno školovanje i danas su nastavnici i profesori u Crikvenici, Rijeci, Puli i drugim krajevima naše zemlje.

Vinodol i vinodolska naselja oslobođena su 16. travnja 1945. godine. Mjesec dana prije oslobođenja zemlje (15. V 1945). Školske zgrade nisu se mogle

odmah koristiti za nastavu. Neke zgrade bile su popaljene (Krmpote—Polje, Krmpotska Luka), a neke toliko oštećene da se nisu mogle koristiti za nastavu. Tako je bilo i sa opremom škola, koja je i inače bila i nepotpuna i slaba. Nije bilo dovoljno ni stručnih učitelja i nastavnika za rad.

Ali i pored svih tih nedostataka za nekoliko tjedana uklonjene su veće poteškoće i sve su škole proradile: neke u popravljenim i uređenim školskim zgradama, a neke u zgradama koje su imale drugu namjenu. Školska godina 1944/45. završila je radom 15. kolovoza 1945. godine. U Klenovici i školama u planinskim selima Krmpota i Ledenica radili su mladi učitelji i učiteljice koji su završili učiteljski tečaj u Sutomišćici.

Rad u 1944/45. školskoj godini nije bio redovit, a i izvodio se po programima koji nisu bili dobri. Da bi se rad u školama uskladio i na vrijeme dovršio, Okružni NOO za Hrvatsko primorje okupio je prosvjetne radnike Hrvatskog primorja od 5 — 12. svibnja 1945. godine u Selcima sa ciljem da se upoznaju s poviješću NOP-a, s tekovinama NOB-e; da se upoznaju s problemima prosvjete i školstva, kako bi bar donekle bili prožeti novim duhom kada započnu rad u školi. U Selcima je bilo 215 prosvjetnih radnika.

Na području Vinodola, odnosno području kotareva Crikvenica i Novi Vinodolski radilo je u to vrijeme 20 osnovnih četverorazrednih škola i to: u Crikvenici, Selcima, Grižanama, Blaškovićima, Driveniku, Triblju, Ladviću, Dramlju, Jadranovu, Novom Vinodolskom, Bribiru, Ledenicama, Donjim Zagonima, Povilama, Klenovici, Krmpotama—Polju, Krmpotskom—Javorju, Krmpotskoj Luci u Števićima, Mataija Dragi u Bulićima i Tribotinju u Plužnicama. Radile su i 2 niže gimnazije: u Crikvenici i Novom Vinodolskom.

IV

Nova školska godina 1945/46. započela je radom 1. rujna 1945. godine, a završila je radom 30. lipnja 1946. godine. U ovoj školskoj godini osnovane su 2 nove osnovne škole i to u Sibirju na području Krmpota i Smolčićima na području Ledenica za koju će se 1950. godine izgraditi školska zgrada u selu Bater. Te godine izgradit će se i nova školska zgrada u Brezama za školu u Bulićima.

Pored osnovnih škola redovnim radom su započele i stručne škole i to u Crikvenici: Zidarska škola, Ženska stručna škola i Škola učenika u priredi. Zidarska škola radila je u svojoj zgradi koja je podignuta 1937. godine. Ženska stručna škola radila je do 1961. godine, a Zidarska škola do 1964. godine. U Novom Vinodolskom otvorena je 1946/47. školske godine Srednja poljoprivredno-domaćinska škola, koja je radila samo godinu dana. Poslije je otvorena dvogodišnja, pa jednogodišnja škola voćarsko-vinogradarskog smjera, koje nisu dugo radile. Kasnije su otvarani tečajevi za brigadire u poljoprivrednim zadrugama.

U Novom Vinodolskom poslije oslobođenja osnovan je Đački dom »Anka Pađen«, koji je najprije obuhvaćao djecu s područja kotara Novi. Danas u domu ima djece s cijeloga područja Hrvatske, pa i šire. Okupljanje školske djece u Đačkom domu »Anka Pađen« na području kotara Novi, omogućeno je 100% polaznje sedmogodišnje, a kasnije i osmogodišnje škole. Na području Selaca nastavio je rad i Đački dom grada Zagreba, koji ovdje radi od prije rata.

Poslije oslobođenja u našoj zemlji nastupile su velike društveno-političke promjene. Socijalistički karakter naše zemlje, industrijalizacija, unapređenje poljoprivrede i sve veća uloga naroda u upravljanju zemljom zahtijevali su veći nivo obrazovanja naših građana. Zbog toga je već 30. kolovoza 1946. godine donešen Zakon o sedmogodišnjem općem obrazovanju. Po tom zakonu djeca su obavezna polaziti sedam godina u školu. Dosadašnja četverogodišnja školska obaveza produžena je na obavezu od 7 godina polazjenja osnovne škole. Sedmogodišnje školovanje provodilo se u sedmoljetkama, nižim razredima gimnazije i osnovnim školama.

Početkom druge školske godine poslije oslobođenja 1946/47. počelo je sprovođenjem u život Zakona o sedmogodišnjem školovanju. Sedmogodišnja škola postala je niža srednja škola. Na području Vinodola postojale su dvije sedmoljetke: u Novom Vinodolskom su spojene osnovna škola i niža gimnazija i u Triblju je osnovana nova sedmoljetka. Tu je osnovna škola prerasla u sedmoljetku. U Crikvenici je niža gimnazija prerasla u punu gimnaziju od I do VIII razreda. U Crikvenici se sedmogodišnje školovanje ostvarivalo svršavanjem osnovne škole i tri razreda gimnazije.

Dječji vrtić u Crikvenici osnovan je 1946. godine i danas je to samostalna ustanova u okviru Radne organizacije Centar za odgoj i osnovno obrazovanje općine Crikvenica.

Godine 1950. donešen je Zakon o osmogodišnjem obaveznom školovanju. Tim zakonom je osnovno školovanje produženo za godinu dana. Sedmogodišnja škola dobiva naziv narodna osmogodišnja škola. Narodna osmogodišnja škola imala je četiri mlađa razreda s razrednom nastavom u kojima su radili učitelji i četiri starija razreda s predmetnom nastavom u kojima su radili nastavnici i profesori. Zbog pomanjkanja nastavnika i profesora u starijim razredima osmogodišnjih škola radili su i učitelji.

Pomanjkanje nastavnog kadra i školskog prostora, te rastrkanost naših sela naročito u Ledenicama, Krmpotama i Zagonima bile su ozbiljne prepreke da se sedmogodišnje pa sada i osmogodišnje školovanje nije brže širilo. Zbog toga se u školskoj godini 1950/51. pristupilo uz osnovne škole otvaranju V i VI razreda. Te su škole dobile naziv: narodne šestogodišnje škole. Učenici koji su završili šestogodišnju školu mogli su uz određene ispite prelaziti u odgovarajuće razrede osmogodišnjih škola i nižih razreda gimnazije.

Zbog poteškoća koje su se javljale pri otvaranju osmogodišnjih škola Sabor SR Hrvatske odlučio je svojom odlukom od 30. lipnja 1954. godine da se osmogodišnje obavezno školovanje provodi i u narodnoj šestogodišnjoj školi otvaranjem VII i VIII razreda. Tako je nastala nova osmogodišnja škola koja se razlikovala od dosadašnje osmogodišnje škole gimnazijskog tipa. U praksi nove osmogodišnje škole zvale su se osmogodišnje škole B tipa za razliku od osnovnih škola gimnazijskog tipa, koje su se zvale osmogodišnje škole A tipa.

Na području Vinodola u kotaru Crikvenica, koji je tada pokrивao područje Vinodola obavezno osmogodišnje školovanje ostvarivalo se putem ve mreže osnovnih škola (1954/55):

Šestogodišnja	narodna škola	Bater	2	odjeljenja,	2	učitelja
Četverogodišnja	"	Blaškovići	1	"	1	"
Šestogodišnja	"	Breze	1	"	1	"
Osmogodišnja	"	Bribir	6	"	6	"
Četverogodišnja	"	Crikvenica	7	"	7	"
Četverogodišnja	"	Donji Zagon	1	"	1	"
Četverogodišnja	"	Drivenik	1	"	1	"
Četverogodišnja	"	Grižane	1	"	1	"
Šestogodišnja	"	Jadranovo	2	"	2	"
Šestogodišnja	"	Klenovica	1	"	1	"
Šestogodišnja	"	Krmpotsko Javorje	1	"	1	"
Šestogodišnja	"	Krmpotska Luka	1	"	1	"
Šestogodišnja	"	Ledenice	1	"	1	"
Četverogodišnja	"	Selce	2	"	2	"
Šestogodišnja	"	Krmpote	2	"	2	"
Četverogodišnja	"	Dramalj	2	"	2	"
Šestogodišnja	"	Tribotinj	1	"	1	"
Narodna osmogodišnja škola	Novi Vinodolski		8	"	11	učit. i nas.
Narodna osmogodišnja škola	Tribalj		6	"	9	učit. i nas.
Gimnazija Crikvenica I — VIII			14	"	19	učit., nas. i profesora

Svega: 7 četverogodišnjih narodnih škola, 9 šestogodišnjih narodnih škola, 1 osmogodišnja narodna škola B tipa, 2 narodne osmogodišnje škole A tipa i niži razredi gimnazije u Crikvenici.

U ovoj mreži škola nema osnovne škole u Ladviću, u Povilama i Sibinju. Ove škole prestale su radom zbog smanjenja broja učenika. Osnovna škola u Ladviću prestala je radom 1946. godine, u Povilama 1949. godine i u Sibinju 1952. godine.

Godine 1955. u Vinodolu se na području kotara Crikvenica osnivaju dvije upravne općine: Općina Crikvenica i Općina Novi Vinodolski. Svaka općina donijela je odluku o mreži osnovnih škola na svom području. U općini Crikvenica osnovane su dvije matične škole: u Crikvenici, gdje su četverorazredna osnovna škola i niži razredi gimnazije spojeni u jedinstvenu osmogodišnju školu i Triblju. Matična škola u Crikvenici imala je 3 područne škole: četverogodišnju područnu školu u Dramlju i četverogodišnju područnu školu u Jadranovu. Matična osnovna škola u Triblju imala je 3 područna odjeljenja, jer je u svakoj školi radilo, a radi i danas samo po jedno odjeljenje. To su područna odjeljenja u Grižanima, Blaškovićima i Driveniku. Djeca su se iz sela u selo prevozila, a prevoze se i danas autobusom. Za osnovnu školu u Driveniku treba reći da je škola radila sve do 1968. godine u starom gradu. Te godine sagrađena je nova školska zgrada. Pred novom zgradom je spomenik Jurju Kloviću, kojega je izradio kipar Zvonko Car.

U općini Novi Vinodolski osnovane su jedna matična škola u Novom Vinodolskom i jedna samostalna osnovna škola u Bribiru. Matična škola u Novom Vinodolskom obuhvaćala je sve osnovne škole na području općine i to četverorazrednu osnovnu školu u Ledenicama, Krmpotama—Polju, Klenovici, Krmpotskoj Luci u Števićima, Krmpotskom Javorju, Brezama, Tribotinju, Bateru i Donjim Zagonima. U okviru osnovne škole u Novom Vinodolskom (1956) i osnovne škole u Bribiru (1954) osnovani su dječji vrtići. Dječji vrtić u Bribiru veže svoje postojanje uz rad Dječjeg vrtića osnovanog u bribirskoj šumi za vrijeme rata na Okruglom kraj Lukova.

Na području Vinodola djelovale su pored navedenih osnovnih škola i dječjih vrtića i 4 škole drugog stupnja: Gimnazija »Dr Antun Barac« (V —

VIII), Ugostiteljska škola od 1963. godine, a kao samostalna škola od 1968. godine, škola učenika u privredi metalnog smjera u Crikvenici i škola učenika u privredi drvoprerađivačkog smjera u Novom Vinodolskom. Uz drvoprerađivačku školu u Novom Vinodolskom radio je i đачki dom.

Reorganizacijom škola drugog stupnja osnovan je Centar odgoja i usmjerenog obrazovanja »Dr Antun Barac«, koji ima dva razreda općeg značaja i dva razreda za četiri usmjerenja: ekonomski, recepcioneri, konobari i kuhari i metalci.

Godine 1974. osnovane škole imaju novu organizaciju. Sve osnovne škole općine Crikvenica čine jednu Radnu organizaciju — Centar odgoja i osnovnog obrazovanja općine Crikvenica u koji ulaze:

1. OOUR Osnovna škola »Vladimir Nazor« u Crikvenici, koja ima 3 četverorazredne područne škole: Selce, Dramalj i Jadranovo.

2. OOUR Osnovna škola »Juraj Klovic« u Triblju, koja ima 3 područna odjeljenja: Grižane (II), Blaškovići (III) i Drivenik (I). Četvrti razred radi u matičnoj školi.

3. OOUR Osnovna škola »Josip Pančić« u Bribiru. U sastavu ove škole radi i Dječji vrtić sa 1 odjeljenjem.

4. OOUR Osnovna škola »Ivan Mažuranić« u Novom Vinodolskom. U sastavu ove škole radi i Dječji vrtić sa 4 odjeljenja. Područnih škola nema, jer su prestale radom od 1961—1973. godine zbog malog broja učenika.

5. OOUR Dječji vrtić u Crikvenici, koji ima 2 područna odjeljenja u Jadranovu i Triblju.

Od 1975. godine do danas za školstvo općine Crikvenica učinjeno je mnogo. Izgrađen je novi dječji vrtić u Crikvenici za 100 djece; dograđen je i adaptiran srednjoškolski centar »Dr. Antun Barac; dograđena je i adaptirana školska zgrada u Novom Vinodolskom; adaptirana je i uređena školska zgrada u Jadranovu, Blaškovićima i Grižanama, sagrađena nova školska zgrada »I. Jeličić« u Selcima i započeta je gradnja nove školske zgrade za osnovnu školu u Crikvenici. Ovaj školski prostor potreban je osnovnim školama općine Crikvenice, jer se broj učenika povećava u svim školama. Ako ovome dodamo da su škole općine Crikvenica i dobro snabdjevene učilima i drugom potrebnom opremom, da nastavnički kadar ima višu i visoku školsku premu uz male iznimke, onda vidimo da je standard škola u Vinodolu zaista visok.

U školskoj godini 1975/76. osnovne škole u Vinodolu polazilo je 1521 učenik. Od tada broj učenika raste tako da 1982/83. osnovne škole polazi 1941 učenik. U odnosu na 1970/71. to je povećanje za 20%. Povećanje broja učenika uslijedilo je zbog upisa šestogodišnjaka, a i zbog mehaničkog prirasta građana na području općine Crikvenica. Upis šestogodišnjaka određen je novim Zakonom o osnovnim školama, koji je donešen 1980. godine.

Iako su u školstvu na području općine Crikvenica postignuti lijepi rezultati, u organizacionom i odgojno-obrazovnom pogledu postojeća mreža osnovnih škola ne bi nas smjela zadovoljiti. Ne može se opravdati da Ledence i Klenovica nemaju osnovne škole. A po sadašnjoj organizaciji osnovne škole nemaju ni Grižane, ni Blaškovići, ni Drivenik. U tim mjestima rade samo područna odjeljenja. U budućoj mreži osnovnih škola u crikveničkoj općini bi o tome trebalo povesti računa. I još nešto: u Crikvenici bi morale biti dvije osnovne škole. Ako to nije moguće onda bi trebalo uspostaviti dva

nastavnička zbora koji će odvojeno rješavati odgojno-obrazovna pitanja za učenike koji su im povjereni.

Ovdje treba reći i to da je za potrebe škola na Brezama osnovan nastavno-rekreacioni centar, gdje se tokom mjeseca lipnja održava sa IV razredima škola u prirodi, a sa VII razredima logorovanje.

Na kraju ovoga pregleda škola u Vinodolu ne smijemo zaboraviti da je u Crikvenici 1963. godine osnovano Narodno sveučilište. To je središnja ustanova za obrazovanje odraslih. Uz Narodno sveučilište organiziralo se više tečajeva i škola putem kojih su odrasli stekli i odgovarajuće znanje i potrebne kvalifikacije.

U ovom pregledu školstva u Vinodolu nije bilo ni riječi o prosvjetnim radnicima, koji su radili u tim školama. Ograničen prostor to nije dozvolio. Drugom prilikom to bi se svakako moralo učiniti i opširnije i detaljnije. Međutim, i ovdje treba istaći novljanske učitelje, oca i sina, Maksa i Jurja Potočnjaka, bribirske učitelje Josipa Graneca i Ulriha Hofferera, grižanske učitelje Stjepana Mažuranića i Ivana Fresla, beogradskog učitelja Dragutina Šepića, selačkog učitelja Antona Kesela, Nestora Lihla i Martina Gregorića, tribaljske učitelje Vjekoslava Bajzeka i nastavnicu Elu Vučić i crikveničkog učitelja Frana Galića i profesora Zvonka Cara koji su ostavili vidnoga traga u svome radu.

Literatura:

Geografija SR Hrvatske, knjiga 5, Školska knjiga, 1975.

Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, PKŽ, 1958.

Hrvatski učitelj, god. V, broj 1—12, Zagreb, 1925.

Josip Sokolić: Mreža osnovnih škola Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i Liburnije. Diplomski rad, PA, 1966.

Partizanska osnovna škola Krmpotsko Javorje, Školske novine, 1980.

Fotomonografija crikveničko-vinodolske rivijere, 1972.

Školski propisi, 1955, Školska knjiga, Zagreb.

Spomenica osnovne škole »Ivan Mažuranić« Novi Vinodolski.

Spomenica osnovne škole »Josip Pančić« Bribir.

Spomenica osnovne škole »Vladimir Nazor« Crikvenica.

Spomenica osnovne škole »Juraj Klović« Tribalj.

Spomenica osnovne škole Blaškovići—Belgrad.

Spomenica osnovne škole Grižane.

Prilog obradi Školstvo Vinodola:

1. Geografska karta općine Crikvenica na kojoj se vidi mreža osnovnih škola, njihovo osnivanje i širenje od 1786. godine do danas.